

walorem książki jest to, że może się ona stać pomocna dla szerokiego gremium czytelników literatury teologicznej, jak również dla tych, którzy zajmują się profesjonalnie zagadnieniami eschatologicznymi. Koniecznie trzeba podkreślić aspekt ekumeniczny książki, przez polemikę z odmiennymi, tj. niekatolickimi interpretacjami Pisma Świętego odnośnie do wybranych fragmentów Biblii w książce, można rozwinąć i pogłębić wiedzę na temat innych wyznań a jednocześnie rozwinąć dialog ekumeniczny na temat wizji eschatologicznej pełni, ostatecznego spełnienia wszystkiego.

W epoce różnego rodzaju lęków i niebezpieczeństw, które zagrażają człowiekowi i światu, wizja końca świata we współczesnej kulturze jawi się jako wielka katastrofa, unicestwienie tego co jest. Nie wiadomo dlaczego współczesny człowiek słysząc o rzeczywistości końca świata odczuwa jakiś nieopisany lęk, dziwny strach. Trudno jest w tym miejscu analizować przyczyny takich zachowań, wydaje się jednak - zdaniem Autorki książki - że taka postawa rodzi się z błędnego interpretowania eschatologicznych tekstów Pisma Świętego. Żeby unikać nieuzasadnionej postawy strachu wywołanej wizją końca świata potrzeba właściwej interpretacji Biblii. Bez wątplenia w tym wypadku bardzo pomocna staje się książka Margaret Nutting Ralph, ta publikacja jest godna polecenia zarówno dla wszystkich pragnących pogłębić wiedzę na temat końca świata, jak również dla profesjonalnie zajmujących się zagadnieniem eschatologii teologów.

Ks. Jan Kocłęga

Ks. J. Związek, *Dzieje Niższego Seminarium Duchownego w Częstochowie*, Częstochowa 2002, ss. 229.

Pięćdziesiąta rocznica istnienia tej Szkoły była okazją do napisania monografii o tej instytucji. Zadania tego podjął się ks. prof. Jan Związek, historyk m.in. dziejów diecezji częstochowskiej. Jak wiemy, pierwsze tego typu szkoły powstały w XVII wieku we Francji, ale jeszcze nie realizowały zadań niższych seminariów duchownych. Za twórcę tego typu szkół uważa się Piusa IX. W encyklice *Nobis et nobiscum* z roku 1849 polecał tworzenie prywatnych i publicznych szkół, w których by zgodnie z nauką kościelną przygotowywano kandydatów na studia kościelne. Tę samą myśl potwierdził Leon XIII (s.11-12). Dlatego autor, aby ukazać dzieje częstochowskiego niższego seminarium, najpierw w rozdziale pierwszym kreśli historię tych instytucji w Kościele i na ziemiach polskich.

Powstająca diecezja częstochowska w 1925 roku stanęła przed problemem powołania Niższego Seminarium Duchownego. Potrzebę tę widział - jak zaznacza autor - pierwszy ordynariusz ks. bp Teodor Kubina. Mimo różnych trudności, na kanwie tradycji szkoły pijarów i szkoły realnej istniejących w Wieluniu, w 1932 roku Biskup otrzymuje prawo utrzymania i prowadzenia gimnazjum męskiego w tym mieście (s. 19-22), które otrzymało nazwę: Prywatne Gimnazjum Męskie im. Tadeusza Kościuszki (s. 22). Historię tej szkoły, spadkobierczyni szkoły realnej w oparciu o materiały archiwalne w sposób dokładny opisuje autor w drugim rozdziale. Przedstawia też dalsze jej losy powojenne oraz likwidację, do której przyczynił się ówczesny dyrektor Wojciech Rzutkowski (s. 32).

Idąc drogą chronologii, autor w rozdziale trzecim prezentuje początki i organizację niższego seminarium duchownego w Częstochowie, które zrodziło się w oparciu na fakt likwidacji prowadzenia szkoły podstawowej i średniej przez Zgromadzenie Braci Szkolnych (s. 35-36). Nowy ordynariusz ks. bp Zdzisław Goliński w 1951 roku powołuje niższe seminarium w wydzierżawionej części budynku zakonnego Sióstr Oblatek przy ul. Paulińskiej 10/12 (s. 37). Od tego momentu rozpoczyna się „walka” z władzami komunistycznymi, zwłaszcza po rozwiązaniu bursy Braci Szkolnych, którą zamieniono na hotel robotniczy. W takiej sytuacji uczniów umieszczono w budynku sierocińca przy ul. Piotrkowskiej 17, prowadzonego przez Siostry Służebniczki NMP Starowiejskie. W tym rozdziale czytelnik pozna szczegółowo dzieje tej instytucji udokumentowane źródłami.

W czwartym rozdziale autor prezentuje wytyczne bpa Zdzisława Golińskiego, bpa Stefana Bareły oraz abpa Stanisława Nowaka dla niższego seminarium. Umieszcza też Statut z roku 1998, strukturę i regulamin.

Rozdział piąty przedstawia zarząd władzy diecezjalnej, rektorów wyższego seminarium duchownego i wicerektorów niższego seminarium, którzy faktycznie pełnili obowiązki związane z prowadzeniem seminarium w ciągle zmieniających się warunkach społeczno-politycznych w Polsce (s.115). Następnie opisuje pracę poszczególnych prefektów, ojców duchownych i Rady Pedagogicznej.

Rozdział szósty charakteryzuje uczniów, warunki przyjęcia, pochodzenie społeczne, naukę i plany lekcyjne, egzaminy dojrzałości z uprawnieniami państwowymi oraz starania rektorów o prawa państwowe. Rozdział siódmy mówi o wizytacjach władzy diecezjalnej, władz państwowych i Wydziału do Spraw Wyznań. Całość zamyka bibliografia oraz *resumé* w języku francuskim.

Autor do powyższego opracowania dołącza załączniki: wspomnienia księży wicerektorów: ks. Zenona Mońki, ks. Stanisława Urbańskiego i ks. Andrzeja Olesia; listę absolwentów z lat 1955-2001; indeks osób i indeks nazw geograficznych.

Chociaż praca ma charakter historyczny, to jednak można zauważyć w niej elementy koncepcji wychowania. Mimo istniejącego po II wojnie światowej systemu komunistycznego zwracano uwagę na podmiot wychowania. Jego aktywność bowiem warunkuje pozytywne efekty wychowawcze, wsparte wartościami chrześcijańskimi. Wolność chrześcijańska uczy młodzież właściwych relacji z Bogiem i człowiekiem. Jest to więc wychowanie dla Boga i społeczeństwa. Kształtowanie dojrzałości osobowej - szczególnie przez ojców duchownych - łączyło się z akceptacją i realizacją wartości chrześcijańskich. Dlatego podkreślano rolę wychowania moralnego i religijnego. Rozwiązaniem właściwym był pedagogiczny holizm: harmonijne łączenie aktywności wychowanka z wychowawcą.

Zagadnienie wartości sprowadzało się do zasadniczego pojęcia: Bóg jest najwyższym celem i dobrem człowieka. W dążeniu do tego celu uwzględniano konkretny kontekst społeczny, w którym następuje wypracowanie wiary chrześcijańskiej. Chodziło o wychowanie człowieka wolnego, odpowiedzialnego, świadomie zaangażowanego, zdolnego do samodzielnego myślenia, posiadającego własną tożsamość. Było to bardzo ważne zadanie wychowawcze w panującym systemie oświaty komunistycznej, który narzucał ateistyczny profil wiedzy o wartościach i o człowieku. Kształtowanie młodego człowieka na bazie zdobywania osobistych doświadczeń i brania odpowiedzialności za siebie, czyli rozszerzenia podmiotowego udziału wychowanka

we własnym rozwoju, zdało egzamin warunkując właściwe jego funkcjonowanie w różnych sytuacjach życiowych, zwłaszcza w okresie ideologicznego nacisku.

Omawiana praca ze wszech miar zasługuje na uwagę czytelnika, ukazuje bowiem szereg interesujących faktów historycznych, a ponadto jest przykładem roli jaką środowisko niższego seminarium duchownego odegrało w rozwoju wychowania chrześcijańskiego. Jest to pierwsze opracowania historyczne działalności tego typu szkoły w Polsce. Sięgając po tę książkę czytelnik - wychowawca może poznać wiele nieznanych wydarzeń historycznych, biorąc pod uwagę burzliwe wydarzenia polityczne, których areną był wiek XX: Dwie wojny światowe, odzyskanie niepodległości, a następnie reżim komunistyczny w Polsce, zmiany zachodzące w samym Kościele (Sobór Watykański II) i w Ojczyźnie. W tych warunkach polityczno - społecznych poznajemy działalność dydaktyczno - wychowawczą, organizacyjną środowiska seminarium, czyli pedagogów i księży wychowawców, którzy zapisali się chlubnie w dziejach diecezji częstochowskiej, wychowując w większości przyszłych kapłanów, a także katolicki laikat. Ich wkład w proces wychowania wykracza także poza ramy diecezji, bowiem wielu absolwentów pracuje na różnych stanowiskach w Polsce.

W dziejach Niższego Seminarium Duchownego zapisali się również złotymi zgłoskami trzej ordynariusze Częstochowy, wielu kapłanów i sióstr, ludzi świeckich i mieszkańców Częstochowy. Zapisał się też szczególnie ks. bp Tadeusz Szwagrzyk, szkoda że autor nie poświęcił jemu pewnej uwagi.

Książka ks. J. Związka wnosi cenny, dotąd nieznaną, gdyż nie usystematyzowaną i nieopisaną, wkład w dzieje Kościoła częstochowskiego i w dzieje narodu polskiego, zwłaszcza ziemi częstochowskiej.

Ks. Stanisław Urbański

Krystyna Janina Bąk, *Duchowość zakonna Anieli Róży Godeckiej (1861 - 1937)*, Częstochowa 2001, ss. 374.

Rozważania o duchowości zakonnej są stale aktualne w epoce posoborowej. Kościół domaga się odnowy życia zakonnego i wzmocnienia jego roli w świecie. Sobór Watykański II ukazał szczególne wartości życia zakonnego, zwrócił także uwagę na potrzebę jego rozwoju i odnowy. Zgodnie z dekretem soborowym *Perfectae caritatis* podstawą tej odnowy powinna być konfrontacja z duchowością określoną przez założyciela, a więc powrót do źródeł, a także dostosowanie form działalności do zmieniających się warunków epoki (DZ 2).

Pontyfikat Jana Pawła II cechuje szczególna troska o właściwy kształt, formację i zachowanie charyzmatów zakonnych. Wyjątkowym wydarzeniem związanym z odnową życia zakonnego stał się Synod odbyty w Rzymie w 1995 roku, którego owocem jest adhortacja *Vita consecrata* z 25 marca 1996 roku.

Książka K. Bąk ma na celu przybliżenie i ułatwienie powrotu do źródeł poprzez ukazanie duchowości zakonnej w życiu i myśli teologicznej Sługi Bożej matki Anieli Róży Godeckiej. Zostało to zrealizowane na podstawie pozostawionych przez nią pism dotyczących głównie jej życia i myśli teologicznej w nich zawartych.